

Zalahegyi Zoltán*

Pólay Elemér *A pandektisztika és hatása a magyar magánjog tudományára* című művéről

A címben említett alkotás a Szegedi József Attila Egyetem *Acta Juridica et Politica* folyóiratának gondozásában, 1976-ban megjelent mű,¹ amelynek szerzőjéről, a 110 évvel ezelőtt született Pólay Elemérről (1915–1988)² ezen recenzióval emlékezünk meg. Ez a magas színvonalú, 50 éves tudományos munka már csak azért is figyelemre méltó, mert a római jog évszázadokon átívelő hatását vizsgálta, igazolván azt a gondolatot, miszerint „ma, a világban a legtöbb törvény alapja a római jogban gyökerezik”.³

Pólay műve e témakört három fejezetben dolgozza fel, és az utolsó fejezetben annak magyar kontextusát is vizsgálja.

Pólay Elemér e jogi tantárgy ottani tanszékvezető professzora ezen hosszú – közel 160 oldalas – publikációjában mindjárt az első, bevezető részben tisztázni kívánja műve megjelentetésének fő okát. Ez abban összegezhető, hogy a szocialista időszak – és főleg annak Rákosi-korszaka – leginkább elfojtani kívánta a pandektista jogszemléletet, valamint azt kitörölni a magyar jogtudományból.

A mű magával a pandektisztikával mint tudománnyal, a pandektisztika legkiemelkedőbb képviselőinek legjelentősebb tudományos koncepcióival foglalkozik, valamint e tudomány vetületével, illetve a magyar jogtudományra gyakorolt hatásával.

Mindezen fontos kérdéseket a szerzőtől megszokott tudományos alapos-sággal válaszolja meg ez a mű. Így egyszerre több kérdés is felmerül ezzel kapcsolatban: mi a pandektisztika, illetve milyen történeti fejlődésen ment ke-

resztül? Többek között ezeket a kérdéseket is rendezi a mű első fejezete.

A mű annyira pontos és jó precizitással megírt alkotás, hogy már az első főfejezetének elején – mely *A pandektisztika fogalma* címet viseli – tisztázza a pandektisztika szó jelentését, eredetét, amely alatt „...Justinianus császár⁵ felhatalmazása alapján a bizánci jogélet követelményeihez igazított Digestaseu Pandectae című kódexszel foglalkozó tudományt kellene érteni”.⁶

Ezen fejezet második alpontja pedig már a glosszátorok,⁷ kommentátorok⁸ munkásságával és annak német recepciójával⁹ foglalkozik.

Ez a rész azt tisztázza, hogy a pandekta jog eredete a „...juszthinianuszi törvénytől legjelentősebb részének a Digestának a XI. század második felében történt újrafelfedezése...”.¹⁰ Pólay professzor szerint ez az a joganyag, amelyet aztán a glosszátorok exegetizáltak, magyaráztak és hűbéri joganyagot kapcsoltak hozzá, és így volt jogfejlesztő hatása munkásságuknak.

Majd még ugyanitt a kommentátorok munkájának fontosságát dicsőíti a mű, amely szerint: „...kommentátorok munkásságában [...] a glosszátorok által értelmezett és az előbbiektől továbbfejlesztett juszthinianuszi jog keveredett a longobárd hűbéri joggal, valamint kánonjogi elemekkel...”.¹¹

Majd végül még ugyanabban a fejezetben, de az időben nagyot ugorva már azt vizsgálta a római jog professzora, hogy „...Németországba a római jog az 1495-ben életbe léptetett Reichskammergerichtsordnung folytán bekövetkezett recepció útján hatolt be...”,¹² amelynek végeredményeként jött létre az *Usus modernus Pandectarum*. E jogi munka fontosságát azonban már a harmadik alpontban értékelte a szerző.

Ezen főfejezet utolsó alpontja a pandektisztika fogalmi ismérveit gyűjtötte csokorba. Így e mű szerint a pandektatudomány által megteremtett magánjogi elmélet vált a BGB¹³ alapjává.

A következő fő – legterjedelmesebb és szerintem a legfontosabb – fejezete *A pandektisztika kialakulása, fejlődése és hanyatlása* címet viseli, amelynek első alpontja a pandektisztika társadalmi és politikai-ideológiai gyökereit kutatja.

Egyrészt itt jut arra a következtetésre a szerző, hogy az akkori modern kanti filozófia mennyire értékes. Ezt az állítást az *Isteni Alapelv* című könyv is alátámasztja, amely a legkiemelkedőbb filozófusnak tartja őt, mert: „...filozófiai megközelítéssel elemezte az eredeti (emberi) természet belső és külső törekvéseit”.¹⁴

A másik végkövetkeztetése ennek a résznek, hogy a „...pandektisztika a polgári fejlődés produktuma...”,¹⁵ de

„Pólay Elemér professzor a Jogi Egyetemen polgári jogból vizsgáztatja a hallgatókat”¹⁴

* Zalahegyi Zoltán PhD, adjunktus, Edutus Egyetem, Közgazdaságtani és Módszertani Tanszék, ORCID: 0000-0002-0196-2346

oly módon, hogy a feudális maradványok érintetlenül tovább élnek.

Ezt követően korszakolja a pandektizmus időszakait. Így a második alponthoz már a pandektisztika kibontakozása tekintetében elemzi és értelmezi Savigny¹⁶ és Puchta¹⁷ munkásságát a szerző.

A római jog korszakalkotó magyarországi professzora itt emeli ki a történeti jogi iskola alapítóját, Savignyt, aki szerinte: „a »heutiges römisches Recht« kimunkálásában mindig a jusziniánuszi forrásokhoz tért vissza, s a jogtörténeti kutatások nemcsak e források jobb megismeréséhez segítették őt, s a pandektistákat, hanem felhívták a figyelmet a jusziniánusz előtti római jogra.”¹⁸ Ezeket a megállapításokat Savigny: *Das Recht des Besitzes* című „iskolaalapító” monográfiájának, illetve *Obligationenrecht* című művének elemzésével támasztja alá a szerző.

Míg Puchta esetében a *Pandekten* (Leipzig, 1838), illetve a *System des heutigen römisches Rechts* című nagy jelentőségű művét emeli ki, ez utóbbiból pedig

„...a fogalmak hierarchiáját. Minden fogalom és annak minden alkatrésze, amelynek a fogalom megteremtésében valamilyen szerep jutott, egy ún. fogalompiramisban felfelé egészen a jog fogalmáig, lefelé pedig az egyes alanyi jogokig rendre követhető.”¹⁹

Azonban Pólay professzor visszatér Savignyhoz, mert az „...felvázolja a már kialakult pandekta rendszert: a) általános rész, b) dologi jog, c) kötelmi jog, d) családi jog, e) öröklési jog...”²⁰ mely a hatályos polgári jogtudomány alapvető rendszere.

Savigny és Puchta jogügyletfogalmának és tanának szerkezeti felépítését is meghatározta a szerző, így többek között az akaratelmélet kifejtését és a tévedés tanának megfogalmazását és annak megtámadási okká minősítését. Ráadásul a szerződés általános peresíthetőségét és közvetlen képviselét is levezette a jusziniánuszi alapokból.

A harmadik alfejezet már a pandektisztika differenciálódásáról szól, amelynek lényegét a dogmatikus és érdekkutató irányzat megjelenésében látta a római jog professzora.

Itt a pandektisztika dogmatikus irányzatát Brinz²¹ célva-gyonelméletével – amelynek nincs alanya, csak tárgya – mutatja be a szerző. Mindazonáltal Windscheid²² jogszabályértelmezését és annak analógiáját is méltatja e mű, amelyet

„első kiadásban 1862 és 1870 között megjelent *Lehrbuch der Pandektenrechts* (A pandektajog tankönyve) című háromkötetes tankönyvében foglalta össze [...] a pandektisztika eredményeit a maga szaktekintélyével mértéktartóan építette be, és egy olyan szisztémába rendezte, amely jelentősen megkönnyítette a hatalmas matéria kutatását. E könyv hatása az 1900-ban hatályba lépett német polgári törvénykönyv (BGB) tartalmára felmérhetetlen.”²³

Lényeg, hogy ők csak kodifikáció-központúan gondolkodtak Arndts²⁴ jogászprofesszorral együtt. Pólay szerint hátránya volt ennek a nézetnek, hogy figyelmen kívül hagyta Németország akkori szociális problémáit.

A pandektisztika másik válfaja az érdekkutató irányzat, melyet Jhering²⁵ nevével azonosított a magyar római jogász ebben a művében. Jhering a jog funkcióját a társadalmi realitással kapcsolta össze, melyhez filozófiai nézeteiket is kapcsolt, melynek konklúziója: alanyi jog = jogilag védett érték.

Végül Pólay a pandektisztika lehanyaglását a „...német egység 1871-ben való megteremtésében...”²⁶ látta.

Befejezésül a harmadik és egyben utolsó fő részében egy rendkívül érdekes dolgot tárgyal e mű. Ez pedig az, hogy a pandektisztikának milyen hatása volt a magyar jogtudományra.

Ezek alapján az került megállapításra az első alponthoz, hogy hazánk a társadalmi-gazdasági viszonyok tekintetében a német pandektisztika kialakulásakor gyarmati sorban volt. Ezt a megállapítást Werbőczy²⁷ *Tripartitum*ával támasztja alá a szerző.

Másodszor azt a megállapítást teszi a szerző, hogy a magyar reformkorban Frank Ignác²⁸ képviseli a pandektisztikát hazánkban. Pólay szerint műveiben a kanti filozófiára is van utalás, és történeti jogi iskolához kapcsolja munkásságát, mivel elismerte a Savigny-féle birtokelméletet, de ennek ellenére a maga útját járta. Így a szerző inkább a „...feudális magyar magánjog feldolgozójának...”²⁹ tartja őt.

Majd a harmadik alponthoz az 1848–1849-es szabadságharc leverése utáni jogtudomány művelőinek munkásságát elemzi a római jog tudósa. A magyar magánjogtudományában ezen időszakban Suhayda János³⁰ és Wenzel Gusztáv³¹ nevét tartja fontosnak a szerző. Pólay szerint e kor nagy kérdése az volt, hogy mennyiben veheti át a magyar jog az *Optk.*-t,³² amelyet áthat a pandektisztikaszemlélet. (Wenzel Gusztáv 1855-ben készítette el az *Optk.* magyarázatát.)

Az utolsó alponthoz a pandektizmus dogmatikus irányzatának hatását vizsgálta a magyar magánjog tekintetében. A szerző szerint ezen a területen Zlinszky Imre³³ valamint Herczegh Mihály³⁴ alkotott maradandót. Pólay szerint az érdekkutató irányzat hatása a magyar magánjog tudományára Szász-Schwarz Gusztáv³⁵ munkásságával teljesedett ki. Azért is nevezte őt a „magyar Jhering”-nek ezen műve vége felé, mert az ő célja is az volt, hogy az élellet összhangba hozza a jogot.

Végül a hazai pandektizmus értékét abban látta a római jog kiemelkedő professzora, hogy „...Magyarországon, ahol a római jog német formában recepciót sohasem nyert, a magánjog elméletének jelentős hiányait kitöltő magánjogelméletté lett...”³⁶

Az egész mű – és így a pandektisztika – nagyságát is jól látta meg Pólay professzor úr, amikor azt fejtette ki, hogy:

„...alkalmas volt arra is, hogy egész Európa, sőt ezen túlterjedőleg más világrészek magánjogának elméletére hatást gyakoroljon. Ezt a pandektatudományt nevezzük általában bevett kifejezéssel pandektisztikának...”³⁷

Véleményem szerint ez az, ami elvezet egy egységes világhoz a jövőben és ezt évszázadokon át nagyban elősegítette a pandektisztika tudománya is.

- ¹ PÓLAY Elemér: A pandektisztika és hatása a magyar magánjog tudományára. *Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae. Acta Juridica Et Politica*, Tom. XXIII. Fasc. 6.
- ² „Pólay Elemér (Zombor, 1915. aug. 23.–Szeged, 1988. nov. 30.): jogtörténész, egyetemi tanár, az állam- és jogtudomány doktora (1964). Jogi tanulmányait 1933–37-ben a miskolci jogak.-n végezte, 1937-ben a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen jogtudományi, 1938-ban államtudományi doktori oklevelet szerzett. ...1946-ban a római jogtörténet c. tárgykörből magántanári képesítést szerzett a debreceni tudományegyetemen. 1945–49-ben mint c. ny. rk., majd ny. r. tanár vezette a miskolci jogakadémia római jogi tanszékét. 1949–50-ben a szegedi tudományegyetemen a római jogi tanszék vezetője, 1950-től tanszékvezető intézeti tanár, 1951-től tanszékvezető egy.-i tanár. 1955–57-ben a tudományegyetem oktatási és tudományos rektorh.-e. Fő kutatási területei: a preklasszikus római jogtudomány.” KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon (1978–1991)*. Budapest, 1994. Akadémiai Kiadó, 727. p.
- ³ Szentlélek Társasága a Világ Kereszténységének Egyesítéséért: *Cheon Seong Gyeong. Válogatás az Igaz Szülők beszédeiből*. Szöul, 2008. Sung Hwa Kiadóvállalat, 1019. p.
- ⁴ Kép forrása: Vizsgák az egyetemen. *Délmagyarország*, 1954. (január 16.) 13. sz. 4. p., Arcanum Újságok.
- ⁵ „Justinianusi kodifikáció: A római jog törvényekbe foglalása, amelyet Justinianus bizánci császár (ur. 527–565) azért rendelt el, hogy a bizánci birodalom egész területén azonos jog érvényesüljön. A császár 528-ban egy tiztagú bizottságot bízott meg a császári rendeletek összegyűjtésével s egységes törvénykönyv szerkesztésével. A Codex Justinianus 529. április 16-án hozták nyilvánosságra. [...] A császári rendeleteket végül egy négytagú bizottság ismét kiadta 534-ben (Codex Justinianus repetitae praelectionis), amely végül fennmaradt. A 12 könyvből álló kódex Hadrianustól tárgyaként és időrendben tartalmazza a császári rendeleteket. 530-ban egy újabb bizottság 39 jogtudós több mint 2000 könyve részleteinek (fragmentum) felhasználásával foglalta össze az akkori életviszonyok szerint módosítva a római jogtud.-t Digesta v. Pandectae c. (533-ban lépett hatályba).” ÉLESZTŐS László (főszerk.): *Magyar Nagylexikon*, 10. k. Budapest, 2004. 382–383. p.
- ⁶ PÓLAY 1976. 5. p. A szerző ezt a gondolatot az alábbiakkal egészítette ki: „A valóság azonban nem ez, mert nem minden, a jusztinianuszi Pandektákkal foglalkozó tudomány nevezhető így.”
- ⁷ „Glossátorok (gör.), így nevezik a római jogban azokat a jogtudósokat, akik a Corpus juris civilishez u. n. glossákat vagyis szöveget felvilágosító rövid tárgy- és nyelvészeti jegyzeteket készítettek. Első glossátor volt a XII. sz. elején élt Imerius. Kívülre különösen nevezetese Bulgarius, Martinus, Hugo de Porta Ravennate és Jacobus, állítólag mind a négy Irneus tanítványa.” *A Pallas nagy lexikona*. 8. k. Gesztely–Hegyvám. Budapest, 1894. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 63. p.
- ⁸ Marton Géza *A római magánjog elemeinek tankönyve. Institúciók* című műve szerint a kommentátorok az alábbi korszak jeles jogtudósai voltak: „A 12. századig a római jog ismerete és tanítása Európában korlátozott és alacsony színvonalú volt. A római birodalom összeomlása és a barbár törzsi államok nyomain kialakuló államalakulatok társadalmi évszázadokig nem igényelték a fejlett római jogi szabályozást a magán- és gazdasági viszonyok területén. A bolognai egyetem professzorai (glossátorok) és követőik (kommentátorok, posztglossátorok) tevékenységének köszönhetően 13–15. században a római jog reneszánszát élte. A kommentátorok a megindító annak a folyamatnak, amelyet a jogtörténet a római jog recepciója néven ismer (a római jog felvétele az élő jogba).” MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve. Institúciók*. Debrecen, 1937. Méliusz, 31. p.
- ⁹ „Jogrepció, idegen állam jogának elfogadása más állam által, ami kifejezetten törvényileg, de szokás útján is történhetik.” *A Pallas nagy lexikona*. 9. k. Hehezet–Kacor. Budapest, 1895. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 938. p.
- ¹⁰ PÓLAY 1976. 5. p.
- ¹¹ Uo. 9. p.
- ¹² Uo.
- ¹³ „Német Polgári Törvénykönyv (1900). (Bürgerliches Gesetzbuch für das Deutsche Reich) 1896. augusztus 18-án hirdették ki és 1900. január 1-jén lépett életbe. A törvénykönyv 2385 §-a a pandekta tanácsrendszerét követte.” *JogtörtéNET*. <https://majt.webtmp.elte.hu/Tanszkek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/nemetpolgaritorvenykonv.htm>.
- ¹⁴ Szentlélek Társasága a Világ Kereszténységének Egyesítéséért: *Istenni Alapelv*. Budapest, 2001. Egyesítő Egyház, 354. p.
- ¹⁵ PÓLAY 1976. 27. p.
- ¹⁶ „Friedrich Karl von Savigny (1779. febr. 21. Majna-Frankfurt, 1861. okt. 25. Berlin): német jogtudós. Marburgi (1801) és landshuti (1808) egy.-i oktató volt, majd a berlini egy.-en a római jog és a porosz Landrecht (a porosz hatályos jog) professzora (1810–42), a porosz Államtanács tagja, a Kassationsgericht (semmtörzsek) tanácsosa, igazságügy-miniszter (1842–48). Az egyetemes jogtud. kimagasló képviselője. Mint a német történeti iskola vezéralakja, a kor uralkodó természetjogi felfogását elutasítva a jog történeti és társadalmi összefüggéseit hangsúlyozta. [...] Nézetei a 19. sz. végéig hátráltatták a Német Birodalom Polgári Törvénykönyvének (BGB) megalkotását, és más országok, így Magyarország, jogéletében és jogtud.-ában is tartósan hatottak. [Főbb művei többek között]: System des heutigen römischen Rechts (1–8., 1840–49); Vermischte Schriften (1–5., 1850); Das Obligationenrechts als Theil des heutigen römischen Rechts (1–2., 1851–53). ÉLESZTŐS László (főszerk.): *Magyar Nagylexikon*. 10. k. Budapest, 2004. 841–842. p.
- ¹⁷ „Georg Friedrich Puchta (1798. aug. 31. Cadolzburg, 1846. jan. 8. Berlin): német jogtudós. A római jog pandektista irányzatának képviselője. Erlangeni (1823), müncheni (1828), marburgi (1835), lipcsei (1837) egy.-i tanár, majd a berlini egy.-en F. K. von Savigny utóda (1842) lett. Mint a történeti jogi iskola egyik vezéralakja, a szokásjogról írott alapvető művében a jog keletkezésénél és fejlődésénél a népszellem (Volkgeist) szerepét állította előtérbe, s ezzel minden jogrendszer nemzeti jellegét hangsúlyozta. A római jogról írott művei, amelyekben annak az új, megváltozott társadalmi körülményekhez való alkalmazhatóságát igyekezett igazolni, jogásznemzedékek gondolkodását befolyásolták. [Főbb művei többek között]: Das Gewohnheitsrechts (1–2., 1828–37); System des gemeinen Zivilrechts, zum Gebrauch bei Pandekten-Vorlesungen (1832; m. in: A római jog rendszere, 1862); Cursus der Institutionen (1–3., 1841–47; 1893); Lehrbuch der Pandekten (1838; 1877); Vorlesungen über das heutige römische Recht (1847; 1873–74).” ÉLESZTŐS László (főszerk.): *Magyar Nagylexikon*. 15. k. Budapest, 2002. 174. p.
- ¹⁸ PÓLAY 1976. 29. p.
- ¹⁹ Uo. 32. p.
- ²⁰ Uo. 37. p.
- ²¹ „Brinz Alajos, német jogtudós, szül. 1820., megh. 1887. mint müncheni egyetemi tanár. Első műve, mely tudományos híret megállapította: Zur Lehre von der Compensation c. értekezése volt (Lipsee 1849). Tudományos munkái közül kiemelendők: Kritische Blätter civilistischen Inhalts (1852) és a kiváló becsű: Lehrbuch der Pandekten (két kötet).” *A Pallas nagy lexikona*. 3. k. Békalencse–Burgonyvész. Budapest, 1893. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 696. p.
- ²² „Windscheid Bernát József Hubert, német jogtudós, szül. Düsseldorfban 1817. jún. 26., megh. Lipcsében 1892. okt. 26. Tanulmányait a bonni és berlini egyetemeken végezte; 1840. bonni magántanár, 1847. baseli, 1852. greifswaldi, 1857. müncheni, 1871. heidelbergi, 1874. lipcsei rendes egyetemi tanár. Tagja volt a német birodalmi polgári törvénykönyvet kidolgozó bizottságnak, mely az ő Lehrbuch des Pandektenrechts c. műve alapján dolgozott (7. kiad. Frankfurt 1892, Repertorium 1882).” *A Pallas nagy lexikona*. 16. k. Téba–Tuszkok. Budapest, 1897. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1056. p.

- ²³ STEIN, Peter: *A római jog Európa történetében*. Budapest, 2005. Osiris Kiadó, 182. p.
- ²⁴ Karl Ludwig Arndts von Arnesberg (1803–1878) jogász, Bonnban, Heidelbergben és Berlinben tanult (Dr. jur.), 1826-ban Bonnban előadó, 1837-ben docens, majd 1839-ben rendes professzor lett a müncheni egyetemen. 1848/49-ben a Nagynémet Párt tagja... 1855 és 1874 között a római jog professzora volt a bécsi egyetemen. Arndts egy szigorú történeti jogi iskola vezetője lett, és tankönyvet írt a pandektokról, valamint számos művet a római és a modern polgári jogról. 1867-től a Lordok Házának tagja (1869-ben a konkordátum híve volt), és a bécsi Császári és Királyi Tudományos Akadémia rendes tagja (1872). POSCH, Gerbert: Karl Ludwig Arndts von Arnesberg. 650 plus – *Geschichte der Universität Wien*. Universität Wien. <https://geschichte.univie.ac.at/de/personen/karl-ludwig-arndts-von-arnesberg>.
- ²⁵ Rudolf von Jhering (született: 1818. augusztus 22., Aurich, Hannover [Németország] – meghalt: 1892. szeptember 17., Göttingen, Németország) német jogtudós volt, akit néha a szociológiai jogtudomány atyjának is neveznek. Kidolgozott egy társadalmi utilitarizmus filozófiát, amely a társadalom szükségleteit hangsúlyozva eltért az angol utilitarista filozófus, Jeremy Bentham individualista megközelítésétől. Jhering római jogot tanított Giessenben (1852–68), Göttingenben (1872-től)... Legambiciózusabb, a Geist des römischen Rechts (1852–65; „A római jog szelleme”) című művében a jog és a társadalmi változások kapcsolatát fejtette ki. Még nagyobb hatást gyakorolt a 20. században a *Jog mint eszköz a cél eléréséhez* (2. kötet) című műve (1877–83; eredetileg németül), amely azt állította, hogy a jog célja az egyéni és társadalmi érdekek védelme azok összehangolásával, és ezáltal a konfliktusok lehetőségeinek minimalizálásával. Ahol a konfliktus elkerülhetetlen volt, nagyobb súlyt tulajdonított a társadalmi érdekeknek, ezzel kiváltva azt a kritikát, hogy az egyént a társadalomnak rendeli alá. Gondolatai fontosak voltak a németországi „érdekJog” későbbi fejlődése szempontjából. Rudolf von Jhering. *Encyclopaedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Rudolf-von-Jhering>.
- ²⁶ PÓLAY 1976. 82. p.
- ²⁷ „Werböczy István (1458? Verbóc, 1541. okt. 13. Buda); jogtudós, diplomata. Padovai és bolognai, majd krakkói jogi tanulmányok után a királyi kúria jegyzője (1492), Ugocsa vm. egy. i. követeként (1498, 1500, 1501) a köznemesség egyik vezéralakja. Az országbíró ítélőmestere (bírói helyettese, 1502–15), a levert parasztfelkelés után a megtorló törvények megfogalmazója (1514). Királyi személynök (1516), királyi kincstárnok (1521), az ország nádora (1525–26), I. János király kancellárja (1526–41), Buda eleste után a budai magyarok főbírája... 1510 k. kapott királyi megbízás alapján összegyűjtötte az ország szokásjogát (1514), és művét saját költségén Bécsben megjelentette (Hármaskönyv, 1517). Bár törvényként nem fogadták el Magyaror. on, a 19. sz. közepéig az ítélkezési gyakorlat alapja volt.” ÉLESZTŐS László (főszerk.): *Magyar Nagylexikon*. 18. k. Budapest, 2004. 664. p.
- ²⁸ „Frank Ignác (1788. március 24. Nagykároly, 1850. március 4. Bécs): jogtudós [...] a pesti tudományegy.-en jogot hallgatott, 1815-ben avatták jogi doktorrá. 1819-ben kinevezték a kassai jogakadémiaira a magyar magán- és fenytőjog tanárává. 1827-ben a pesti tudományegy.-en a hazai magánjog tanára lett, 1830-ban a törvénytud.-i karra került. 1832-ben az egy. rektorává választották. 1846-ban királyi tanácsossá nevezték ki. [...] Az első között írt magyar nyelvű egy.-i tankönyvet (A közigazság törvénye Magyarhonban, 1–2., 1845–47); Werböczy-interpretációjával, valamint a feudális és a római jog összehasonlító elemzésével jelentőset alkotott. A magyar jogirodalomban elsőként választotta szét az anyagi magánjogot és a perjogot. Az MTA tagja (1847).” ÉLESZTŐS László (főszerk.): *Magyar Nagylexikon*. 8. k. Budapest, 1999. 288. p.
- ²⁹ PÓLAY 1976. 109. p.
- ³⁰ „Suhayda János, Suhajda (Miskolc, 1818. dec. 29.–Bp., 1881. szept. 18.): jogi író, az MTA I. tagja (1864). Jogot végzett, 1842–48 között Vácot városi tanácsos, 1848–49-ben a bp.-i egy. h. tanára (egyházjog), ahol az egyik első, m. nyelven előadó tanár volt. 1851–61 között bíró, 1862-től helytartósági tanácsos. 1869-től haláláig kúriai bíró. Mint jogi szakíró konzervatív irányzatú, elsősorban gyakorlati jellegű munkái közismertek. – F. m. Magyarország közigazg. (Czirák Antal Mózes után, Pest, 1861); Tanulmányok a polgári magánjogi kodifikáció terén (Pest, 1866); A magyar polgári törvénykezés rendszere (Pest, 1869); A magyar polgári anyagi magánjog rendszere (Pest, 1874). – Irod. Konek Sándor: Emlékbeszéde (MTA Emlékbeszédek, Bp., 1882).” KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. 2. k. L–Z. Budapest, 1982. Akadémiai Kiadó, 665. p.
- ³¹ „Wenzel Gusztáv (Lukau, Szászor., 1812. jan. 19.–Bp., 1891. nov. 23.): jogász, egyetemi tanár, az MTA tagja (I. 1846, r. 1858) [...] 1835-ben a pesti egy. jogi karán szerzett oklevelet. 1836-ban ügyvédi vizsgát tett, de nem folytatott ügyvédi gyakorlatot. 1838-ban a pesti egy.-en h. tanár (történelem), majd 1839-től a bécsi Theresianum tanára. 1850–58 között a pesti egy.-en a magánjogi tanszék tanára. Nyugalomba vonulásától, 1889-től a főrendiház tagja [...] Mint jogi író a régi feudális intézmények nemzeti jellegének hirdetője, a történeti jogi isk. híve.” KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. 2. k. L–Z. Budapest, 1982. Akadémiai Kiadó, 1039. p.
- ³² Az *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie* (ABGB), az *Osztrák Polgári Törvénykönyv* (OPTK) 1811-ben került kihirdetésre. Vö. HAMZA Gábor: A magánjog fejlődésének és kodifikációjának sajátosságai Liechtensteinben az osztrák magánjoggal és az Osztrák Polgári Törvénykönyvvel összefüggésben. *Magyar Jog*, 2011. 3. sz. 180. p.
- ³³ „Zlinszky Imre (Pest, 1834. nov. 4.–Balatonfüred, 1880. júl. 14.): jogi író, az MTA I. tagja (1876). ~ Aladár apja. Hazai jogi tanulmányainak elvégzése után bírósági szolgálatot teljesített [...] Irodalmi munkássága során főleg magánjoggal és polgári eljárásjoggal foglalkozott. A konzervatív irányzathoz tartozott, aki a haladással szemben védelmezte az ősi, lényegében feudális jogintézményeket. Perjogi munkássága viszont a kor színvonalán állott. Több kommentár (végrehajtási törvény, örökösödési eljárás, váltó- és kereskedelmi eljárás, közjegyzői eljárás stb.) szerzője. – Fő művei: A bizonyítás elmélete (Bp., 1875); A jogorvoslatok rendszere (Bp., 1879); A magyar magánjog mai érvényében... (Bp., 1880). – Irod. Tóth Lőrinc: Emlékezés Z. I. 1. tagra (Ért. a Társadalomtud. köréből, VI., Bp., 1881). KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. 2. k. L–Z. Budapest, 1982. Akadémiai Kiadó, 1082. p.
- ³⁴ „Herczegh Mihály (Hódmezővásárhely, 1840. márc. 24.–Bp., 1926. márc. 25.): jogász, egyetemi tanár. 1865-től a pécsi jogliceum (ész-jog, enciklopédia, római jog), 1868-tól a győri jogak. (m. magánjog és törvénykezés) tanára, közben 1869-ben pesti egy.-i magántanár (magánjog). 1870–1913 között a bp.-i egy.-en a polgári törvénykezés és a m. magánjog tanára. Gyakorlati igényű munkái fontos segédkönyvek voltak az ekkor még nagy részben kodifikálatlan törvénykezési szabályok alkalmazásával kapcsolatban.” KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. 1. k. A–K. Budapest, 1967. Akadémiai Kiadó, 709. p.
- ³⁵ „Szász-Schwarz Gusztáv [1910-től szász (1910-ig Schwarz Gusztáv)], született: 1858. jan. 1. Pest, elhunyt: 1920. ápr. 8. Budapest. Tevékenység: jogász, egyetemi tanár, az MTA tagja (1918) Budapesten ügyvédi irodáját vezette (1884–1896). A budapesti tudományegyetemen a római jog magántanára (1884–1893), ny. rk. (1893–1896), ny. r. tanára (1896–1900), majd a kereskedelmi és váltójog ny. r. tanára és a római jog ún. jogosított tanára (1900–1920). A jog- és államtudományi kar dékánja (1902–1903 és 1916–1917). Római joggal, magyar magánjoggal, kereskedelmi és váltójoggal foglalkozott. Vezető szerepet játszott az új magyar polgári törvénykönyv szerkesztésében (1895-től). *Nemzeti Örökség Intézete*. <https://intezet.nori.gov.hu/public/nemzeti-sirkert/budapest/fumei-uti-temeto/szasz-schwarz-gusztav-1910-tol-szasz-1910-ig-schwarz-gusztav>.
- ³⁶ PÓLAY 1976. 154. p.
- ³⁷ Uo. 21. p.